

นิเวศน์วิทยาป่าวัฒนธรรรม

ชาญ วัฒนวิภาต

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แต่สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม
วัฒนธรรมของประเทศไทยซึ่งสูญหายไปแล้วโดยที่

ไม่อาจจะบูรณะหรือสร้างทำให้คนกลับมาตั้งเดิมได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ด้วยฉันทนาการ จาก นางอารีรัตน์ อำนวยกิจ 19 พ.ค. 29

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทนำ

บทที่ 1 แนวความคิดทางนิเวศวิทยา

1

บทที่ 2 ผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ : ผีทองเหลือง

11

บทที่ 3 ชาวประมงชายฝั่งทะเล :

39

ไอนูแห่งหมู่เกาะสีกาลิน

บทที่ 4 ผู้เลี้ยงสัตว์ร้อนเร่

63

เบคูอิน : ผู้เลี้ยงอูรูร้อนเร่ในอาระเบียเหนือ

บทที่ 5 สังคมเกษตรกรรม :

86

การใช้ที่ดินและครอบครัวขยายในสังคมโมอาลา เกาะฟีจี

บทที่ 6 การเกษตรและครอบครัวขยายในสังคมนิวกินี

120

โครงการบ้านชีชาล

บรรณานุกรม

140

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทนำ

นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวความคิดหนึ่งที่จะให้ความกระจ่างใน เรื่องราวที่เกี่ยวกับแบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การพิจารณาถึงแง่มุมต่าง ๆ ของวัฒนธรรมนั้น ผู้ศึกษาอาจหาความเข้าใจในเรื่องนี้ได้หลายหนทางด้วยกัน บางคนมองวิวัฒนาการของวัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ เพื่อจะหาบ่อเกิดและความคลี่คลายแห่งวัฒนธรรม ส่วนคนที่สนใจศึกษาถึงความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดและจิตใจของผู้คนในสังคมก็จะใช้ เหตุผลทางจิตวิทยา มาสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่าค่านิยม โลกทัศน์และบุคลิกภาพและบุคคลในสังคม เป็นผลเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับมา หลายคนก็พอใจที่จะพิจารณาถึงหน้าที่ของวัฒนธรรมว่ามีบทบาทรับใช้สมาชิกของสังคมในรูปลักษณะใด การทำความเข้าใจความ เป็นไปแห่งวัฒนธรรมด้วยทัศนะข้างต้นนี้ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผลทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม ต่างก็เป็นที่ยอมรับกันว่าการที่วัฒนธรรมใน ขณภูมิภาคต่าง ๆ มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพแวดล้อม เหตุนี้ผู้ศึกษาจำนวนไม่น้อยจึงทุ่มเทความสนใจที่จะค้นหาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมว่ามีอิทธิพลต่อกันอย่างไร บางกรณี เราจะพบว่าสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดรูปแบบทางวัฒนธรรมที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้คนกลายเป็นมูลเหตุใหญ่ที่ทำให้สภาพแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปจนทำให้เกิดผลลัพท์นานาประการ อาทิ น้ำท่วม ฝนแล้งและปัญหาหลากหลายต่าง ๆ หนังสือเล่มนี้จะให้คำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมได้ เป็นอย่างดี

ส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้นคือความรู้ที่มนุษย์คิดค้นมาใช้รับตัวเพื่อความอยู่รอดในสังคม ความรู้เหล่านี้จะได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ด้วยตระหนักถึงความจริงข้อนี้ข้าพเจ้าในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมจึงได้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา ทั้งนี้เพราะระลึกอยู่เสมอว่า เมื่อได้รู้เห็นสิ่งใดแล้วและคิดว่าจะประโยชน์ก็ควรจะได้เผยแพร่ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับทราบสืบทอดกันต่อไป ด้วยความรู้นี้เป็นของสากลจึงสมควรจะถูกผูกขาดอยู่กับใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้น

ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือออกเป็น 6 บทด้วยกัน โดยได้กล่าวถึงประวัติแนวความคิดและทฤษฎีทางนิเวศน์วิทยาไว้โดยย่อ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้ความเป็นมาของวิชาดังกล่าวก่อนที่จะได้พิจารณาถึงแบบแผนการทำมาหากินของผู้ที่ยังชีพด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ การหาของป่า-

ล่าสัตว์ ทำประมงระดับยังชีพ การเลี้ยงสัตว์และการประกอบการเกษตรกรรมตั้งรายละเอียดที่กล่าวไว้ในบทที่ 2, 3, 4, และ 5 ตามลำดับ สำหรับบทสุดท้ายนั้นผู้เขียนได้รวบรวมและสรุปแนววิถีการศึกษาและการอธิบายตามแนวทางนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมที่นักมานุษยวิทยาท่านต่าง ๆ ได้ศึกษาวิเคราะห์ไว้

เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งผู้เขียนจึงได้แทรกตัวอย่างกรณีศึกษาการทำมาหากินของผีตองเหลืองในประเทศไทย ชาวโอรังอัซลี เกาะลันตา ประเทศญี่ปุ่น ชนเผ่าเบคูอินในอาระเบียเหนือและชาวโมอาลาแห่งเกาะฟีจีไว้ท้ายบทที่ 2, 3, 4, และ 5 ตามลำดับเพื่อช่วยประกอบการทำความเข้าใจแนวคิดและทฤษฎีตลอดจนข้อโต้แย้งต่าง ๆ ที่ปรากฏตอนต้นของแต่ละบท ส่วนตอนท้ายของบทที่ 6 นั้นเป็นตัวอย่างของการพัฒนาประเทศที่ไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในประเทศบราซิล จากตัวอย่างดังกล่าวผู้อ่านอาจจะเข้าใจได้ทันทีว่าแนวความคิดทางนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมที่กล่าวไว้ในบทต้น ๆ นั้นเป็นสิ่งจำเป็นส่วนหนึ่งอย่างไรต่อการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ชัญญะ วงษ์วิภาค

คำนำ

นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวทางการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ในปัจจุบันให้ความสนใจ เป็นอย่างมาก อันเป็นผลให้ เข้าใจความแตกต่างกันในทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในแหล่งภูมิภาคต่าง ๆ ได้ค่อนข้างลึกซึ้ง ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการศึกษาได้อย่างละเอียดและรอบด้านกว่าการศึกษาในยุคก่อน ๆ ด้วยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมกว่า ประการที่สำคัญก็คือข้อมูลตลอดจนผลของการศึกษาวิจัยตามแนวทางนี้ เป็นสิ่งที่นำไปใช้ได้ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

อันที่จริงในเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมนักมานุษยวิทยารุ่นก่อนก็ให้ความสนใจ เหมือนกัน เพราะเป็น เรื่องที่สัมพันธ์กับแหล่งและกลุ่มชนที่ทำการศึกษามากจนหมดเวลา แต่ว่าไม่ได้เน้นหรือให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ๆ ในทางตรงข้ามกลับมุ่งศึกษา เพราะสิ่งที่ เห็นว่ามีความหมายในยุคนั้น เช่นการ เน้นแต่ เพียงรูปแบบของการดำรงชีวิตรวมกันในสังคมหรืออีกนัยหนึ่งก็คือให้ความสำคัญเฉพาะ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตัวอย่าง เช่นคนกลุ่มนี้มีลักษณะใจร้อนและชอบความรุนแรง แต่อีกกลุ่มหนึ่งในสังคมหนึ่งมีลักษณะ เยือกเย็น สุขุม ไม่ชอบทำอะไรรุนแรง เป็นต้น แนวการศึกษา เช่นนี้ เคยมีอิทธิพลต่อการศึกษา ลักษณะวัฒนธรรมและสังคมไทยในยุคหนึ่ง เหมือนกัน เช่นการสรุปว่า คนไทยมีนิสัยใจคอชอบสนุกสนาน เฮฮา เป็นต้น ดูแล้ว เป็นสิ่งค่อนข้าง เลื่อนลอย พิสูจน์อะไรไม่ได้ อีกทั้งไม่มีประโยชน์เท่าที่ควร เหตุนี้ต่อมา นักมานุษยวิทยาจึงหันมาสนใจใน เรื่องโครงสร้างและหน้าที่นิยมกันซึ่ง เป็นการมอบทั้งภาพรวมและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ หรือระบบต่าง ๆ ของสังคมว่ามีความหมายในการดำรงอยู่อย่างราบรื่นของสังคมอย่างไต่บ้าง แนวการศึกษา เช่นนี้ยังคงมีความสำคัญเรื่อยมาแต่ก็มีจุดอ่อนที่ว่า เป็นการมองสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะที่หยุดนิ่ง ไม่ให้ภาพพจน์ใน เรื่องของการเปลี่ยนแปลงอย่างแจ่มชัดได้ เหตุนี้บรรดานักวิชาการจึงมีการทบทวนแนวความคิดและวิธีการศึกษาแบบก่อน ๆ ตลอดจนแสวงหาแนวการศึกษาใหม่ ๆ ที่เหมาะสมจากประสบการณ์ในงานภาคสนามของตน ในที่สุดก็มาถึงจุดที่พ้องกันในการให้ความสำคัญต่อการศึกษาทางสภาพแวดล้อม ทางวัฒนธรรม

แนวการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่ให้ความสำคัญแก่สภาพแวดล้อมนั้น เน้นสภาพแวดล้อมในลักษณะที่เป็นจุลภาค เพราะเป็น เรื่องที่ใกล้ตัวกลุ่มชนหรือชุมชนที่ทำการศึกษามากที่สุด การศึกษา

ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สัตว์ พืช ดิน ฟ้า อากาศ ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ นั้น จำต้องอาศัยการศึกษาในวิชาการสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาช่วย โดยเหตุนี้จึงเป็นการศึกษาในลักษณะสหวิชา โดยมีนักมานุษยวิทยาทำหน้าที่เป็นแกนกลางเพื่อเสนอผลการศึกษาในลักษณะที่เป็นภาพรวมให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งนี้เพราะนักมานุษยวิทยาเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ วิธีการทำมาหากิน กลุ่มชนและการจัดระเบียบทางสังคมตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมดีกว่าผู้อื่น (ในที่สุดการศึกษาในเรื่องสภาพแวดล้อมหรือนิเวศน์วิทยานั้นก็จะมีผลให้เข้าใจถึงลักษณะการทำมาหากินและการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและสังคมจนกระทั่งค่านิยมและรูปแบบทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเป็นอย่างดี) ผลการศึกษาดังกล่าวนี้มีความหมายต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของโลกปัจจุบันมาก เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจถึงปัญหาการเพิ่มอัตราประชากร และการขาดแคลนอาหารเป็นอย่างยิ่ง

การที่อาจารย์ ชันญ วังวิภาค ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่องนี้ขึ้นมานับว่ามีประโยชน์และเหมาะสมกับสถานะการศึกษาวิชามานุษยวิทยาในขณะนี้มาก โดยเฉพาะนักศึกษาที่เริ่มเรียนวิชา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

กันตามภูมิภาคต่าง ๆ อย่างพอสมควร ในขณะที่เดียวกันก็เข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาสังคมมนุษย์ในท้องถิ่นต่าง ๆ ไปด้วย

ศรัศักร วัลลิโภคม.

คริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความนิยมในทฤษฎีอารมณ์ข้างต้นลดลงไปแต่กระนั้นความแพร่หลายของทฤษฎีดังกล่าวก็ยังพอมืออยู่ทั้งนี้เพราะในเวลาที่มีการศึกษาทั้งหลายต่างเป็นไปในกรอบของการพิจารณาความสัมพันธ์ของต้นเหตุและผลลัพธ์ของการกระทำนั้น ๆ เช่น ก. ทำให้เกิด ข. ข. ทำให้เกิด ค ฯลฯ ต่อไปเรื่อย ๆ เช่นนี้ ในสมัยนั้นยังไม่มีการศึกษาในลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่อาจเกื้อกูลต่อกันจนทำให้เกิดผลลัพธ์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่าง เช่นที่ เราคุ้นเคยกันในปัจจุบัน นักมานุษยวิทยาและนักภูมิศาสตร์ครั้งกระนั้นจึงค้นหาเพียงสาเหตุอย่างง่าย ๆ ของลักษณะทางวัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ เท่านั้น ผู้ศึกษาบางท่านก็พอใจที่จะอธิบายถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมว่าเป็นผลเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดขณะที่อีกหลายท่านก็เชื่อว่าการที่วัฒนธรรมใน เขตภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกผิดแผกกันออกไปนั้นเป็นผลเนื่องมาจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนั่นเอง

ทฤษฎีความจำกัดของสภาพแวดล้อม

ในช่วงปี ค.ศ. 1920 และ ค.ศ. 1930 นักมานุษยวิทยาไม่ค่อยนิยมนำแนวความคิด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สภาพแวดล้อมมิได้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือชีวภาพดังกล่าว นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันฟรานซ์ โบแอส นับว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในแนวความคิดใหม่นี้ค่อนข้างมาก โบแอสได้ชี้ให้เห็นว่า เราอาจจะพบกำเนิดของรูปแบบวัฒนธรรมหรือลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมได้ในการศึกษาธรรมเนียมประเพณีในอดีต ความคิดของ โบแอส เช่นนี้ นับว่าเป็นต้นเค้าที่ก่อให้เกิดกลุ่มสกุล "ประวัติศาสตร์นิยม" อันเป็นสกุลแนวคิดหนึ่งในทฤษฎีทางมานุษยวิทยาที่ได้ชื่อว่าต่อต้านทฤษฎีตัวกำหนดทางสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตาม โบแอส ก็มีใจจะละทิ้งสภาพแวดล้อมทีเดียว หากกลับเห็นว่าสภาพแวดล้อมก็มีส่วนในการอธิบายว่าทำไมลักษณะบางประการของวัฒนธรรมจึงไม่ปรากฏ แต่สภาพแวดล้อมนั้นไม่อาจนำมาใช้เป็นคำตอบเพื่ออธิบายว่าทำไมลักษณะของวัฒนธรรมดังกล่าวจึงมีอยู่ได้

ตัวอย่างการอธิบายตามแนวความคิดข้างต้นของ โบแอส จะเห็นได้ชัดในผลงานของนักมานุษยวิทยา อัลเฟรด แอล โครเบอร์ (ค.ศ. 1939) ผู้แสดงให้เห็นถึงการปลูกข้าวโพดซึ่งกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในอเมริกาเหนือการปลูกข้าวโพดดังกล่าวถูกจำกัดด้วยสภาพอากาศ ในระหว่างฤดูเพาะปลูก 4 เดือนนั้นก็มีน้ำฝนเพียงพอและไม่มีหมอกที่จะเป็นอันตรายต่อพืชผล วิลโค เวลเดิล (ค.ศ. 1941) นักนิเวศวิทยาโบราณคดีผู้หนึ่งก็ได้เสนอผลงานไว้ในลักษณะเดียวกันนี้โดยกล่าวถึง

การเพาะปลูกใน เขตแดนที่ราบใหญ่สมัยก่อนว่ามีความสัมพันธ์กับปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาอย่างเพียงพอกต่อการเจริญเติบโตของพืชผลและเป็น เขตที่ไม่ค่อยจะเกิดความแห้งแล้งบ่อยนัก ส่วนในภูมิภาคที่มีฝนตกชุกก็จริงแต่ว่ามีหมอกลงจัดอยู่บ่อย ๆ จะทำให้การเพาะปลูกอย่างเดียวได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้คน therein จึงจำเป็นต้องหาของจากป่าและล่าสัตว์ควบคู่กันไปกับการเพาะปลูก ใน เขตแดนที่เกิดความแห้งแล้งขึ้นบ่อย ๆ และฝนตกโดยเฉลี่ยก็น้อย เช่นนี้การยังชีพก็จะขึ้นอยู่กับ การหาของป่าล่าสัตว์เท่านั้น

ทฤษฎีความจำกัดของสภาพแวดล้อม เช่นข้างต้นนี้มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ เกิดแนวคิด

"วัฒนธรรมเขต" โอทิส ที เมสัน (ค.ศ. 1896 หน้า 663) ได้เสนอไว้ว่าสภาพแวดล้อมมีใช้ตัว กำหนดแต่สภาพแวดล้อมมีส่วนทำให้เกิด เทคโนโลยีและวัฒนธรรมทางวัตถุในภูมิภาคต่าง ๆ จากสมมุติฐานนี้ เมสัน ได้กำหนดเขตวัฒนธรรมออกเป็น 12 เขต ในเวลาต่อมา คาร์ค วิสส์เลอร์ (ค.ศ. 1926) และ เอ. แอล. โครเบอร์ (ค.ศ. 1939) ได้ขยายการศึกษาตามแบบของเมสัน ให้ละเอียดยิ่งขึ้น ทั้งวิสส์เลอร์และโครเบอร์ได้ตระหนักถึงความสัมพันธ์โดยทั่ว ๆ ไประหว่าง เขต

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วัฒนธรรมและอาณาเขตทางธรรมชาติ กระนั้นที่พิจารณาในลักษณะที่ว่า เขตวัฒนธรรมซึ่งมีความจำกัด จะขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้างที่จะเกิดผลกระทบต่อการพัฒนาของวัฒนธรรมนั้นนักวิชาการในกลุ่มนี้มีความเห็นพ้องต้องกันว่าสภาพแวดล้อมมีส่วนจำกัดระดับพัฒนาการของวัฒนธรรม ทั้งนี้คงจะเห็นได้ชัดจากบทความของนักโบราณคดี เบตตี เมกเกอร์ส (ค.ศ. 1954) ผู้ที่ได้เสนอไว้ว่าการทำฟาร์มนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอันหนึ่งของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมในระดับก้าวหน้าและความเหมาะสมของบริเวณที่ทำฟาร์มก็เป็น เครื่องวัดที่จะบอกได้อย่างแน่ชัดถึงศักยภาพของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม เมกเกอร์ส (ค.ศ. 1972 หน้า 179-180) ได้จำแนกสภาพแวดล้อมออกเป็น 4 แบบจากบริเวณซึ่งเหมาะต่อการทำฟาร์มน้อยที่สุดไปสู่ที่ซึ่งเหมาะต่อการทำฟาร์มมากที่สุด

แบบที่ 1 บริเวณที่ประกอบกรเกษตรกรรมไม่ได้เลยเพราะปัจจัยทางธรรมชาติทั้งอุณหภูมิ ส่วนประกอบของดิน ระดับสูง-ต่ำของพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ ฯลฯ ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ต่าง ๆ

แบบที่ 2 เป็นเขตซึ่งพื้นที่เกษตรกรรมให้ผลผลิตต่ำมาก เพราะภูมิอากาศเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ดินหมดความอุดมสมบูรณ์

แบบที่ 3 เขตเกษตรกรรมที่ให้ผลผลิตสูงเสมอ เพราะมีการใช้ปุ๋ย ปุ๋ยพืชหมุนเวียนและเกษตรกรบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา แม้บางแห่งอาจเป็นที่ค่อนข้างกันดารแต่ก็มีการชลประทานจึงยังคงให้ผลผลิตจากการเพาะปลูกอย่างสม่ำเสมอ

แบบที่ 4 เป็นผลซึ่งพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติจึงให้ผลผลิตสูงโดยแทบไม่ต้องใช้ความรู้หรือความชำนาญใด ๆ ทางการเกษตรเข้าช่วยเลย

แนวความคิดนิเวศวิทยา

ข้อใหญ่ใจความของแนวความคิดทั้ง 2 กลุ่มสกุลที่กล่าวมาข้างต้นนั้นอยู่ที่ว่าต่างฝ่ายต่างจะหาปัจจัยตัวกำหนดกันทั้งนั้น นักปราชญ์ในกลุ่มสกุลแรกเชื่อมั่นว่าสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างในโลก แต่นักคิดในสกุลที่ 2 แย้งว่าไม่เป็นจริง เช่นนั้นเสมอไป เพราะตัวอย่างหลายแห่งชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ทำให้วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกัน สิ่งที่กำหนดความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้นคือการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมต่างหาก อย่างไรก็ตาม

ตามแนวคิดทั้งสองไม่ได้ให้ข้อใดข้อหนึ่งมากกว่าการหาปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกำหนดลักษณะ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พัฒนาการ ความคิด เช่นนั้นดูเหมือนจะเสื่อมความนิยมกันลงไป เมื่อมีผู้เสนอความคิดใหม่ว่า ความจริง

ทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้นแต่ละต่างเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกัน ข้อสมมุติฐานใหม่นี้เองที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎี "นิเวศวิทยา" ซึ่งเป็นแนวคิดที่ 3 ในทฤษฎีแนวความคิดที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมซึ่งเราจะได้กล่าวกันต่อไป

ในคริสต์ศักราช 1870 เฮเกล นักชีววิทยาเยอรมันได้บัญญัติศัพท์ "นิเวศวิทยา" ขึ้นมาจากรากศัพท์ภาษากรีกที่ว่า "oikos" ซึ่งแปลว่าการอาศัยอยู่หรือที่อยู่อาศัย ตามความเข้าใจของเฮเกลแล้วนิเวศวิทยา "เป็นการศึกษาเศรษฐกิจครัวเรือนและสิ่งมีชีวิต ทั้งนี้โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมตามลักษณะที่คาร์วินได้อ้างไว้ในแง่ของเงื่อนไขที่เกี่ยวกับภาวการณ์รุดตอสูเพื่อความปลอดภัย การศึกษาทางนิเวศวิทยาต้องสามารถชี้ให้เห็นการยังชีพของสัตว์ที่อยู่รอดได้โดยมีความสัมพันธ์กับสัตว์อื่น ๆ และสภาพแวดล้อม" ถึงแม้จะเป็นที่เห็นพ้องต้องกันโดยทั่วไปว่านิเวศวิทยาศึกษาสิ่งมีชีวิตในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อีกทั้งยังพิจารณาถึงขบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและท้องถิ่นที่อยู่อาศัยก็ตาม กระนั้นก็เป็นที่ยอมรับชัดเช่นกันว่า "นิเวศวิทยาไม่ใช่ศาสตร์ซึ่งมีสูตรที่แน่นอนตายตัว หากแต่เป็นเพียงแนวความคิดหนึ่งเท่านั้น (เบทส์, ค.ศ. 1953)

อันที่จริงแล้วแนวความคิดนี้ เวศน์วิทยาก็ เคยมีปรากฏอยู่ในงาน เขียนของเพลโตและ อริสโตเติลมาก่อน ครั้นมาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 หลักเกณฑ์ทางนิเวศน์วิทยาข้างต้นดูจะเด่นชัด ยิ่งขึ้นในแนวความคิด "สายใยชีวิต" ของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน และในงานเขียนของ บารอน อเล็กซานเดอร์ วอน ฮัมโบลต์ (เกลซ์ เคน ค.ศ. 1967 หน้า 375-428) ตามทัศนะของดาร์วินแล้ว "ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด" สิ่งมีชีวิตทั้งหมดต่างจะปรับตัว เข้าหากันและกันในหนังสือ "The Origin of Species" (ค.ศ.1859) ดาร์วินได้ยกตัวอย่างของสายใยชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อม ในชนบทอังกฤษฝั่งทำหน้าที่ผสมเกสรให้ถั่วออกฝัก อย่างไรก็ตามหนูนามักชอบกินและทำลายรังผึ้งทำให้จำนวนผึ้งลดลง เมื่อมีผึ้งน้อยตัวไร้ตัวก็ให้ผลผลิตไม่มากเหมือนที่ เคยเป็นมา ดาร์วินให้สังเกตว่าไร้ตัวใกล้ ๆ หนุ่บ้านและชานเมืองนั้นให้ผลผลิตสูงทั้งนี้เพราะในย่านดังกล่าวมีหนุ่บ้านมาก หนุ่บ้านไม่กินรังผึ้งแค่ชอบล่าหนุ่มาเป็นอาหาร จึงทำให้หนุ่บ้านในพื้นที่แถบนั้นลดลงในที่ เช่นนี้ซึ่งมีหนุ่บ้านน้อย จะมีผึ้งมากไร้ตัวก็ย่อมอุดมสมบูรณ์ไปด้วยผลผลิต

ฮัมโบลต์ นักธรรมชาติวิทยาชาวเยอรมันในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็มีความคิดทางนิเวศน์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แล้วมนุษย์เป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงพืชพันธุ์ตระกูลพันธุ์เมืองเสมอ ทั้งนี้ เพราะการที่นำพืชพันธุ์จากต่างถิ่นเข้ามาปลูกจนขยายพันธุ์ออกไปมากมายนั้นจะทำให้พืชพันธุ์พื้นเมืองลดจำนวนลง ที่เหลืออยู่ก็ต้องล่าถอยไปงอกงามตามดินที่ห่างไกลพืชพันธุ์ใหม่ออกไป สุดท้ายท้องที่เดิมก็จะมีพืชพันธุ์ใหม่ขึ้นอยู่ เพียงไม่กี่อย่าง นั่นก็เท่ากับว่ามนุษย์ได้สร้างภูมิทัศน์ที่ประกอบด้วยพืชพันธุ์เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้ความหลากหลายของพืชพันธุ์ในดินนั้นลดไปจะเหลือ เฉพาะพืชพันธุ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ฮัมโบลต์ เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงในพืชพันธุ์อย่างข้างต้นก็ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ด้วยในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อมีพันธุ์เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งแล้ว เช่นนี้ก็ทำให้มนุษย์ต้องค้นคว้าหาความรู้ที่จะเอาประโยชน์จากธรรมชาติในสภาพเช่นนั้นมาใช้เพื่อความอยู่รอดต่อไป

นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นิเวศน์วิทยาเป็นศาสตร์ที่เริ่มแพร่หลายขึ้นมาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก็จริงแต่ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชาที่เน้นอยู่ เฉพาะการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์มากกว่าที่จะพูดพาดพิงไปถึงมนุษย์ อย่างไรก็ตามในช่วง ค.ศ. 1930 จูเลียน เฮช. สตีวอร์ด ได้หยิบยืมเอาแนวความคิด

นิเวศน์วิทยามาใช้อธิบายทางมานุษยวิทยา ในผลงานสำคัญของสติวอร์ตที่ว่าด้วย "วิธีการของนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม" นั้น สติวอร์ต ได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกันและกันอย่างยิ่ง (แคพเลน และแมนเนอร์ ค.ศ. 1972 หน้า 79) บางครั้งสภาพแวดล้อมอย่างหนึ่งอาจจะมีอิทธิพลเหนือสภาพแวดล้อมอีกอย่างหนึ่งได้ การวิเคราะห์ซึ่งนิเวศน์วิทยาจะใช้อธิบายความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมได้ก็แต่ เฉพาะในเรื่องของ "แกนวัฒนธรรม" เท่านั้น ในความเข้าใจของสติวอร์ตนั้นหลักวัฒนธรรมประกอบด้วย เรื่องราวที่ว่าด้วย เศรษฐกิจ เทคโนโลยีในข้อเขียนของสติวอร์ตที่ว่าด้วย "วิธีการของนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม" จึงรวมถึงการวิเคราะห์ที่กล่าวถึง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและเทคนิคที่จะใช้เพื่อหาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและเทคนิคที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม
3. ผลกระทบที่แบบแผนพฤติกรรมหนึ่งส่งไปถึงส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม (สติวอร์ต

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ทางสังคมและพฤติกรรมทางความเชื่อ เข้าไว้ด้วย สติวอร์ตเห็นว่านอกเหนือไปจาก เศรษฐกิจและเทคโนโลยีแล้วแง่มุมอื่น ๆ ทางวัฒนธรรมไม่ค่อยจะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเท่าใดนัก ยิ่งไปกว่าสติวอร์ตยังแยกนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมออกจากการศึกษาทางชีววิทยา โดยได้กล่าวไว้ว่าการปรับตัวทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะอธิบายลักษณะสังคมมนุษย์ได้ (ค.ศ. 1955 หน้า 32)

จุดประสงค์ของ สติวอร์ต นั้นคือการอธิบายถึงกำเนิดของลักษณะวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่ง และสืบเสาะถึงแบบแผนทั้งหลายที่ทำให้วัฒนธรรมในที่ต่าง ๆ ผิดแผกกันออกไป (ค.ศ. 1955 หน้า 36) วิธีการของสติวอร์ตนั้น เน้นการศึกษาหารายละเอียดของกลุ่มท้องถิ่นในสภาพแวดล้อมที่นั่นก่อนที่จะนำ เรื่องราวที่ศึกษาไปวิเคราะห์หาข้อสรุปทางนิเวศน์วิทยา (วายคาและรัฟฟาพอร์ท ค.ศ. 1968 หน้า 489)

แอนดรู วายคาและรอย รัฟฟาพอร์ทตระหนักถึงความสำคัญในผลงานของสติวอร์ต กระนั้นก็ได้วิจารณ์ว่าแนวความคิดของสติวอร์ตไม่สมบูรณ์ ดังได้กล่าวมาแล้วว่าวัตถุประสงค์เบื้องต้นในการศึกษาตามแบบของสติวอร์ตนั้นคือการอธิบายถึงกำเนิดของลักษณะวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ตามสิ่งที่สะท้อนจากแนวความคิดของสตீวอร์ตก็คือการแสดงให้เห็นว่าลักษณะทางวัฒนธรรมและลักษณะสภาพแวดล้อมสัมพันธ์กันอย่างไร ประการที่สองแนวความคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์เดียวกันนั้น กิดขึ้นในเขตที่แตกต่างกันทางประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์แย้งว่าแนวคิด เช่นข้างต้นนี้ไม่จำเป็นจะต้องหมายความว่าลักษณะทางสภาพแวดล้อมก่อให้เกิดลักษณะทางวัฒนธรรมเสมอไป

จุดอ่อนของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามความคิดของสตீวอร์ตประการที่สองคือการที่สตீวอร์ตเห็นว่าแกนวัฒนธรรมนั้นประกอบด้วยเรื่องราวทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ตามความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้เพราะการศึกษาจากหลายต่อหลายแห่งแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมและอุดมคติต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมด้วยเช่นกัน วิทยาศาสตร์และวิทยาศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าการที่สตீวอร์ตไม่รวมเอาสิ่งอื่น ๆ เข้าไว้ในการศึกษาแกนหลักวัฒนธรรม เช่นนั้นนับว่าเป็นความบกพร่องอย่างมากที่สุด ตามแนวคิดของสตீวอร์ตนั้นไม่ได้รวมถึงการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและชีวภาพหรือแม้แต่เรื่องราวทางชาติพันธุ์และจิตวิทยา แต่ผลของการศึกษาจำนวนไม่น้อยได้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมและชีววิทยาเกี่ยวข้องกับอย่างใกล้ชิด ดังจะเห็นได้จากเรื่องข้อหา

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษ

มาพิจารณาควบคู่กัน เบื้องต้น เรื่องราวทางชีว

ระบบนิเวศวิทยา

เป็นการศึกษาทางนิเวศวิทยาอีกแนวหนึ่งที่น่าสนใจพิจารณาความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต หนังสือ "Agricultural Involution" (ค.ศ. 1963) ของ คลิฟฟอร์ด เกรอ์ทซ์ จัดว่าเป็นผลงานดีเด่นในวิชามานุษยวิทยาอีกเล่มหนึ่ง เกรอ์ทซ์ ศึกษา นิเวศวิทยาวัฒนธรรมด้วยการเน้นที่ "ระบบ" ระบบในที่นี้หมายถึงกลุ่มของวัตถุและความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุเหล่านั้นรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของวัตถุดังกล่าวด้วย (ฮอลล์และฟาแกน ค.ศ. 1956 หน้า 18) แทนที่จะเน้นแต่เพียงความสัมพันธ์ระหว่างมูลเหตุและผลลัพธ์ระหว่างวัตถุสองสิ่งหรือขบวนการต่าง ๆ การศึกษาตามแนวระบบนิเวศวิทยาจะให้ความสำคัญกับเครือข่ายที่ซับซ้อนของสิ่งที่ก่อให้เกิดผลต่อกันและกัน จุดประสงค์ประการแรกของการใช้วิธีการวิเคราะห์ซึ่งเน้นที่ระบบก็เพื่อที่จะกำหนดขอบเขตและสภาพแวดล้อมของระบบ ประการที่สอง ก็เพื่อที่จะจำลองความซับซ้อนของระบบตามทางที่เราสามารถศึกษาและทำนายพฤติกรรมที่เป็นระบบดังกล่าวได้

เกรย์ฮอร์น เชื่อว่าแนวคิดระบบนิเวศน์ (ecosystem) คือข้อสรุปที่มีเหตุผลต่อความคิด
ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ชีวภาพและสภาพแวดล้อม ในทางทฤษฎีแล้วระบบนิเวศน์
ก็คือกลุ่มที่เคลื่อนที่เคลื่อนไหวของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตซึ่ง เป็นไปโดยผ่าน
ทางการเคลื่อนไหวของพลังงานและวงจรทางวัตถุธาตุต่าง ๆ ในทางปฏิบัติแล้วกลุ่มของพืชและสัตว์
รวมทั้งสภาพแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ต่างเป็น เครื่องบ่งบอกถึงระบบนิเวศน์ในทำนองเดียวกัน
นี้ เกรย์ฮอร์น เห็นว่า เราสามารถศึกษาระบบนิเวศน์ที่มีมนุษย์ เกี่ยวข้องอยู่ด้วยได้ เช่นกัน

แม้ว่า เกรย์ฮอร์น จะได้ สนองข้อโต้แย้งที่น่าเชื่อถือในการใช้ทฤษฎีระบบกระนั้น เกรย์ฮอร์น
มิได้เอาประโยชน์จากสิ่งที่ใช้เป็น เครื่องมือในการวิเคราะห์และการสร้างแนวคิดซึ่งมีส่วนสัมพันธ์
กับทฤษฎีระบบที่กล่าวมา อันที่จริงแล้ว เกรย์ฮอร์น ใช้ทฤษฎีระบบเป็นแนวคิดหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม
ผู้ศึกษาในเวลาต่อมาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ริชาร์ด ลี (ค.ศ. 1968) และรอย รัฟฟาเพอร์ที่ได้ศึกษา
ด้วยระบบนิเวศน์ตามแบบของ เกรย์ฮอร์น และใช้วิธีการดังกล่าวในทางปฏิบัติอีกด้วยทั้งนี้ จะเห็นได้จาก
ตัวอย่างการศึกษาของรัฟฟาเพอร์ ซึ่งชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ทางพลังงานระหว่างชนเผ่า ชมมาเก่า

มาริงในบิโณและระบบนิเวศน์ชนเผ่าดังกล่าว เกี่ยวข้อง รัฟฟาเพอร์ กับข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับ
การบริโภคของมนุษย์ การเคลื่อนไหวของพลังงานที่ผลิตขึ้นที่ระดับของการบริโภคในสังคม
ที่เป็นตัวจำกัดตลอดจนข้อมูลด้านประชากร รัฟฟาเพอร์ สามารถแสดงให้เห็นว่าการล่าหามูในพิธี
กรรมอย่างหนึ่งของชนเผ่าข้างต้น

"ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของที่นี่ ช่วยลดการต่อสู้ทำร้ายกันซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้คนใน
เขตดังกล่าว นอกจากนี้การล่าหามูข้างต้นยังเป็นการปรับอัตราส่วนระหว่างคนกับที่ดิน ช่วยให้การค้า
ขายค่านิยมไปได้อย่างสะดวก เป็นการกระจายหมูที่เหลือในท้องที่ออกไปสู่ผู้คนในตำบลอื่น ๆ และ
ช่วยให้ผู้คนที่นี่ได้บริโภคอาหารที่มีคุณค่าในยามที่พวกเขาต้องการอาหารดังกล่าวมากที่สุด (ค.ศ.
1968 หน้า 224)"

สรุป

นักปราชญ์ได้ให้ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมมานาน
แล้ว ในวิชามานุษยวิทยานั้นผู้ศึกษาได้ เคยใช้แนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพื่ออธิบายถึงกำเนิดและ
ความหลากหลายของวัฒนธรรมอย่างน้อยก็สามแนวทางคือ แนวคิดที่เชื่อว่าสภาพแวดล้อมเป็นตัว
กำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง แนวที่สองเห็นว่าสภาพแวดล้อมอาจจะมีส่วนจำกัดพฤติกรรมหรือชีวภาพของ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

มนุษย์ และแนวทางสุดท้ายคือนิเวศน์วิทยา เมื่อไม่กี่ปีมานี้ผู้ศึกษาค้นคว้าต่างให้ความสนใจในแนวทางสองอย่างข้างต้น เพราะผู้รู้เหล่านั้นหันไปให้ความสนใจต่อแนวคิดนิเวศน์วิทยา กัน เป็นส่วนใหญ่จนแนวคิด เช่นนี้กลายเป็นสิ่งที่แพร่หลายมากที่สุดในการอธิบายทางมานุษยวิทยา กระนั้นเราก็ไม่ควรที่กักว่าในบรรดาแนวความคิดต่าง ๆ ทางมานุษยวิทยานั้น "มานุษยวิทยานิเวศน์" จะเป็นเอกแต่เพียงแนวคิดเดียวในอนาคต ปัญหาต่าง ๆ ในวิชามานุษยวิทยานั้นมีมากมายและต่างเป็นปัญหาที่ต้องการคำอธิบายต่าง ๆ กัน เช่นนี้แล้ว "แนวคิดนิเวศน์วิทยา" คงจะไม่ใช้หนทางที่ดีที่สุดที่จะตอบข้อปัญหาทั้งหมดนั้นได้ พฤติกรรมมนุษย์นั้นซับซ้อนมากจนไม่อาจจะทำความเข้าใจได้ด้วยศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่ง นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม เป็นเพียงแนวทางหนึ่งซึ่งสามารถพอที่จะอธิบายปัญหาบางประการเหล่านั้นได้บ้างเป็นบางส่วนเท่านั้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า-ล่าสัตว์

มนุษย์ส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการหาของป่าและล่าสัตว์มานานก่อนหน้าที่จะรู้จัก พาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เครื่องมือที่ใช้ล่าสัตว์ในยุคแรก ๆ เป็นเครื่องมือที่ทำจากหินกรวดซึ่งพบตามท้องน้ำ ต่อมามนุษย์รู้จักทำขวานหินและ เครื่องมือหินประเภทขลุ่ยที่อาจใช้เพื่อการแล่น นื้อสัตว์ที่ล่ามาได้ เครื่องมือที่มีด้ามสำหรับจับถือ และธนู-ลูกศร เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้ภายหลัง เครื่องมือหิน แต่การที่มนุษย์รู้จักทำ เครื่องมือมีด้ามอีกทั้งธนูและลูกศรได้ก็มีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาความชำนาญในการล่าสัตว์ และอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อมีความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น ชนนี้ก็สามารถล่าจับสัตว์ได้มากพอที่จะเลี้ยงดูผู้ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าสมัยที่ยังใช้ เครื่องมือหิน เพียงอย่างเดียว

ผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของจากป่าและล่าสัตว์ใน เขตต่าง ๆ และในแต่ละยุคสมัยย่อมจะปรับตัวให้ เข้ากับสภาพแวดล้อมแตกต่างกันออกไป โดยทั่วไปแล้วจะมีการร่วมแรงช่วย เหลือกันเป็นกลุ่มโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อออกล่าสัตว์ที่มีขนาดใหญ่กว่าตัวผู้ล่า ดังจะเห็นได้ว่าชน เผ่าปิกมีแถบลุ่มน้ำคองโกบางกลุ่มยังคงล่าช้าง ชน เผ่าซแมนใน เขตทะเลทรายกาลาฮารีล่ายีราฟ แอสกีโมล่าจับปลาวาฬและสัตว์น้ำในทะเลลึก ชนเผ่าซแมนใช้เครื่องมือหิน และเครื่องมือที่ทำจากกระดูกสัตว์เป็นเครื่องมือล่าสัตว์ การรวมมือของกลุ่ม ใช้ เครื่องมือ เครื่องไม้และความรู้ถูกต้องและบางที่ต้องใช้ไสยศาสตร์ด้วย ชนกัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของป่า-ล่าสัตว์ต้องอาศัยป่า ภูเขา หนองน้ำ เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ จึงเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของพวก เขามีความสัมพันธ์โดยตรงต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เหตุนี้นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่จึงนิยมที่จะใช้ข้อมูล เกี่ยวกับแบบแผนการดำรง ชีวิตของผู้คนในสังคมที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ เพื่อประกอบการพิจารณาแนวคิดทางนิเวศวิทยา เป็นอย่างมาก ในบทนี้ผู้ เขียนจะได้กล่าวถึงสภาพทั่ว ๆ ไปของสังคมผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ โดยจะได้พิจารณาลักษณะทาง เศรษฐกิจก่อน จากนั้นจะได้นำมาพิจารณาการจัดระเบียบทางสังคมและแนวคิด เกี่ยวกับการแบ่ง เขตแดนในหมู่ผู้ยังชีพด้วยวิธีการดังกล่าวตามลำดับ ส่วนครึ่งหลังของบทผู้ เขียนได้ เสนอเรื่องราวของผีตองเหลืองไว้ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจสังคมผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์มากยิ่งขึ้น

ลักษณะทาง เศรษฐกิจ

สมัยหนึ่งคนทั่วไป เคย เข้าใจว่าผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ยังชีพอยู่อย่างไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อมที่อากาศแปรปรวนและรุนแรง วิธีการทำมาหากินก็เป็นแบบพื้น ๆ เครื่องมือ เครื่องใช้ตลอด

จนความรู้ในการหาอาหารก็มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ปรากฏว่ามี การเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์อย่างใด มีชีวิตอยู่กันไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น การจัดระเบียบทางสังคมในประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ คนในครอบครัวและวงศาญาติก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ โดยอยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยพ่อแม่และลูก ๆ กลุ่มเหล่านี้เป็นญาติพี่น้องกัน พวกผู้ชายจะเป็นคนนำกลุ่มของคน เคลื่อนย้ายไปหาอาหารตามที่ต่าง ๆ ในเขตแดนที่ถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของกลุ่มทั้งนั้นจะเห็นได้จากตัวอย่าง (อินเดียนเผ่าโซโซนี่ซึ่งเคยเชื่อกันว่าอยู่กันเป็นครอบครัว แบบครอบครัวเดี่ยว คนเผ่านี้ยังไม่ใช้ไฟ กินเมล็ดพืชป่า เมล็ดและหัวรากเง่าพืชที่ขูดเป็นอาหารหลัก บ้างก็ว่าชนเผ่านี้มีความเป็นอยู่เยี่ยงสัตว์ เพราะไม่อาจสร้างสิ่งจำเป็นเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในอนาคตได้ การอธิบายลักษณะของสังคมที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์เช่นข้างต้นนี้ไม่ได้ให้ความรู้อะไรมากนักนอกจากการแยกมนุษย์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามลำดับความเจริญขั้นต่าง ๆ ที่ผู้รู้สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้จัดไว้ นักวิชาการยุคนี้ส่วนใหญ่ ล้อมใส่ในทฤษฎีวิวัฒนาการ และต่างเชื่อว่าสังคมมนุษย์จะพัฒนาจากสังคมที่ยังชีพด้วยการอาศัย เครื่องไม้ เครื่องมืออย่างง่าย ๆ ไปสู่สังคมที่มีเทคโนโลยีที่ซับซ้อน ตามขั้นนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อย่างไรก็ตามการศึกษาภาคสนามของนักมานุษยวิทยาในระยะ 15 ปีที่ผ่านมาได้พบว่า สังคมและวัฒนธรรมของผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ไม่ได้เป็นเช่นที่เคยคิด เคยเชื่อกันมาอย่างข้างต้น ลีและคัวร์ (ค.ศ. 1968) ได้เขียนหนังสือ "Man the Hunter" ซึ่งเป็นการรวบรวม เรื่องการศึกษาสังคมของผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ด้วยหลักฐานใหม่ ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรก จากหนังสือเล่มนี้ เราได้ทราบข้อเท็จจริงว่าผู้คนในสังคมดังกล่าวสามารถหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติที่มีอยู่มากมาย พวกเขาใช้แรงงานทำมาหากินเพื่อตอบสนองความต้องการทางกายภาพของเขาได้ ยิ่งกว่านั้นผู้คนที่นี่ยังมีอายุยืนยาว ไม่มีเรื่องทำให้ต้องวิตกกังวลเท่าใดนัก ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตจึงปรากฏอยู่โดยทั่วไปดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่าง ๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้

ในแถบขั้วโลกเหนือผู้คนส่วนใหญ่ได้อาศัยพืชเป็นอาหารหลัก หรือแม้แต่ในเขตเกือบ แห้งแล้งแถบทะเลทรายกาลีซาร์ของประเทศโบสวานก็มีพืชพันธุ์หลายชนิดพอที่ผู้คนในท้องถิ่นนั้นจะ หาเก็บมาทำอาหารได้ เกือบตลอดปี ลี (ค.ศ. 1968, ค.ศ. 1969) นักมานุษยวิทยาผู้ศึกษาสภาพแวดล้อมของชนเผ่าคองบูแมนได้แสดงให้เห็นว่าประมาณ 60 ถึง 80% ในน้ำหนักของอาหารในปี่หนึ่ง ๆ ของชนเผ่านี้ได้ไปจากการบริโภคหัว พืชประเภทหัว ผลไม้แดงและลูกไม้ป่าอย่างอื่น และ

ในจำนวนน้ำหนักอาหารข้างต้นนั้นปรากฏว่าประมาณ 40% เป็นอาหารประเภทถั่วชนิดหนึ่ง พืชชนิดนี้ จะขึ้นอยู่กับอย่างหนาแน่นตามเนินดิน เฉพาะในเขตโคบีนั้นผลผลิตคุณค่าอาหารประมาณ 325 ล้าน แคลอรีได้ไปจากถั่วดังกล่าว (ลี ค.ศ. 1973) ถั่วเหล่านี้เมื่อฝักแก่ต้นจะล้ม กลีบก้อนกลาดอยู่ตามพื้นดิน ผู้คนแถบนั้นสามารถเก็บมาทำอาหารกินได้ตลอดปีก็จริงแต่เช่น ผ่านก็ไม่ได้ เก็บเกี่ยวไปจนหมดจึงเหลือเมล็ดแก่ที่ร่วงหล่นบนพื้นดินและเจริญเติบโตมีฝักให้ เก็บได้อีกในปีต่อไป อาหารจะเปลี่ยนไปตามฤดูกาลแต่ชาวบูชแมนก็เลือกกินเฉพาะพืชพันธุ์ธัญญาหารที่มีรสดีที่สุดและสามารถหาเก็บได้ง่ายเท่าที่มีอยู่ตามป่าเขา การวิเคราะห์ของลีย์ช่วยให้เรารู้ต่อไปอีกว่าอาหารที่บูชแมนแต่ละคนบริโภควันหนึ่ง ๆ นั้นยังประกอบด้วยอาหารประเภทเนื้อเฉลี่ย 9 ออนซ์ เนื้อจำนวนนี้คิดเป็นคุณค่าอาหารได้ถึง 2,100 แคลอรี นับว่าเป็นจำนวนซึ่งเพียงพอต่อความต้องการทางพลังงานในร่างกายที่จะไม่ทำให้บูชแมนเป็นโรคขาดอาหาร (ลี ค.ศ. 1967 หน้า 90) นักมานุษยวิทยาอีกท่านหนึ่งคือ สตีวอร์ด (ค.ศ. 1938) กล่าวว่าบูชแมนมีความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของเข่าเป็นอย่างดี มีอาหารกินอย่างเพียงพอขณะที่เข่าผ่านฤดูที่ยังชีพด้วยการเลี้ยงสัตว์รอบไร่ไปตามที่ต่าง ๆ ไม่ห่างไกลกับถิ่นที่อยู่ของบูชแมนต้องประสบกับโรคขาดแคลนอาหาร (ลี ค.ศ. 1968 หน้า 90) ในบ้านของ

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนผลิตสัตว์

แถบนั้นให้ผลผลิตสูง โดยสม่า สมองและมีพืชพันธุ์ธัญญาหาร ให้เลือกเก็บใช้หลายชนิด แต่เช่น ผ่านที่ประกอบภาระเกษตรกรรมอยู่ใกล้ ๆ กันกลับต้องอยู่อย่างแร้นแค้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูที่อากาศแห้งแล้ง อีกทั้งนกและแมลงก็รบกวนทำให้พืชผลเสียหาย (วูดเบอร์น ค.ศ. 1968)

นอกจากจะมีอาหารให้หาเก็บได้อย่างเพียงพอแก่ความต้องการแล้วผู้ที่ยังชีพด้วยการหาของป่า-ล่าสัตว์ยังมีเวลาว่างจากการทำมาหากินมากพอสมควรเพราะเพียงใช้เวลาและความพยายามไม่มากนักก็จะได้อาหารมาจนเจือกัน (วูดเบอร์น ค.ศ. 1968) ดังจะเห็นได้ว่าระหว่างฤดูแล้งนั้นผู้ชายชาวซาดซาสามารถใช้เวลาไปกับการเล่นการพนันมากกว่าการล่าสัตว์ บางคนเกือบจะไม่เคยล่าสัตว์ใหญ่ ๆ ได้เลย ผู้ใหญ่ชายชาวบูชแมนใช้เวลาทำมาหากินเฉลี่ย 15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในเวลาวันหนึ่ง ๆ แม้อาณาบูชแมนแต่ละคนสามารถหาอาหารมาเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวได้ถึง 3 คน เมื่อมีเวลาว่างส่วนมากก็นั่ง ๆ นอน ๆ พักผ่อนบ้าง ไปเยี่ยมญาติพี่น้องบ้าง บางคนก็ทำงาน ยืมปากถักร้อยและต้อนรับแขกผู้มาเยือน (ลี, ค.ศ. 1968 หน้า 37) ผู้ชายอุทิศเวลาที่เหลือส่วนหนึ่งให้กับการเต้นรำ ขำทรงตามพิธีกรรมของเผ่า ในความรู้สึกของคนภายนอกแล้วทะเลทรายกาลาฮารีก็ยังมีแต่ความแห้งแล้ง แต่เช่นเผ่าคองในดินทะเลทรายดังกล่าวสามารถอยู่รอดได้ด้วย

การใช้เวลาเฉลี่ยราว ๆ 12 ถึง 18 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เพื่อหาของป่าและล่าสัตว์ (ลี, ค.ศ. 1968 หน้า 37) แมคคาร์ทีและแมคคาร์เทอร์ตั้งข้อสังเกตได้ว่าชนพื้นเมืองชาวออสเตรเลียเฉลี่ยคนหนึ่ง ๆ จะมีเวลาว่างเฉลี่ย 4-5 ชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้ ลี (ค.ศ. 1968 หน้า 36) ยังได้พบอีกว่า 40 เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่หาของป่า - ล่าสัตว์ทั้งสิ้น 44 คนที่ได้สำรวจนั้นเป็นผู้ที่มีอายุเฉลี่ยเกินกว่า 60 ปี นับว่าเป็นสัดส่วนที่พอ เทียบได้กับเปอร์เซ็นต์ของผู้สูงอายุในสังคมอุตสาหกรรม นอกจากนั้นคนตาบอดคนชราและคนทุพพลภาพก็ได้รับการเลี้ยงดูด้วยเช่นกัน เด็กเล็กและคนชราซึ่งไม่ค่อยมีบทบาทในการทำมาหากินอย่างจริงจังจึงนับมีจำนวนคิดเป็น 40 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในแคมป์ส่วนใหญ่

การจัดระเบียบทางสังคม

การศึกษาภาคสนามของนักมานุษยวิทยาช่วยให้เราได้รู้ลักษณะการจัดระเบียบทางสังคมของผู้คนที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์หลายแง่มุม สตีวอร์คใช้ตัวอย่างจากการศึกษาอเมริกันอินเดียนและชนกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการอยู่รวมกลุ่มของผู้คนที่ยังชีพด้วยวิธีการตั้งถาวรระดับต่าง ๆ ครอบคลุมนับว่าเป็นหน่วยพื้นฐานทางสังคมของอินเดียนเผ่าต่าง ๆ อาทิ เผ่าอาซเท็กในเม็กซิโกและเผ่าอินเดียนในรัฐโอเรกอน สตีวอร์คกล่าวว่า "อินเดียนอเมริกันและกาลฟอร์เนีย ในท้องที่แถบเกรเบชเชนและที่ราบสูงนั้นอากาศมักแห้งแล้ง แหล่งอาหารโดยเฉพาะพืชประเภทข้าวหรือหญ้าที่กินเมล็ดได้จะมีขึ้นอยู่เป็นหย่อม ๆ แห่งละไม่มากนัก ผู้คนที่นั่นก็จะกระจ่ายกันอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ใกล้เคียง ๆ กับแหล่งที่มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร อินเดียนกลุ่มที่ให้ความสำคัญต่อการนับญาติข้างพ่อก็ยังชีพอยู่ในลักษณะเช่นนี้ แต่เนื่องจากมีความชำนาญทางการล่าสัตว์พวกเขาจึงมีอาหารกินมากกว่ากลุ่มที่หา กับพืชผลจากป่าเพียงอย่างเดียว การยังชีพควบคู่กันไปทั้งหาของป่าและล่าสัตว์ เช่นนี้ทำให้ผู้คนต้องอยู่ในถิ่นที่เขาคืบคลานมา การค้นเคยกับพื้นที่ที่ช่วยให้พวกเขามีโอกาสล่าจับสัตว์ได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นพวกเขาจึงมักจะอยู่ในถิ่นเกิดของตนซึ่งแวดล้อมไปด้วยญาติ ๆ ข้างพ่อเป็นส่วนใหญ่ สตีวอร์คเชื่อว่าชนเผ่าบุชแมนแถบลุ่มน้ำคองโก ชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลีย และกลุ่มอื่น ๆ ก็อาจจะจัดระเบียบความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลในครอบครัวในลักษณะเช่นนี้ อย่างไรก็ตามในท้องที่ที่มีสัตว์ป่ามากผู้คนก็สามารถอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ เพราะมีอาหารมากพอที่จะเลี้ยงดูกันได้ ในกลุ่มเช่นนี้มักประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวจำนวนมาก ครอบครัวเหล่านี้อาจไม่มีความสัมพันธ์ฉันท์ญาติกันเลย ทั้งนี้จะเห็นได้จากกรณีของชนเผ่าอัลกอนเกียนและอินเดียนเผ่าอาบาทาสกันในประเทศแคนาดา

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

GN
316
835
ท.4

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางนิเวศวิทยาของสัตว์ออร์ค และข้อมูลที่นักมานุษยวิทยา
 รุ่นหลัง ๆ ได้ไปจากการศึกษาแบบเข้าไปมีส่วนร่วมกับชนเผ่าต่าง ๆ ให้ข้อเท็จจริงไปในลักษณะ
 คล้ายกันว่า การจัดระเบียบทางสังคมของกลุ่มผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์มีความยืดหยุ่น
อย่างมาก สัตว์ออร์ค (ค.ศ. 1955 หน้า 121) พบว่าการนำน้ำเข้าไปใช้และการที่คนผิวขาวได้
เข้ามาอยู่ในดินแดนของอินเดียนเผ่าโซโซนิทำให้รูปแบบการจัดระเบียบครัวเรือนของอินเดียน
เผ่าดังกล่าวซึ่งเดิมเคยอยู่กับแบบครอบครัวเดี่ยวต้องเปลี่ยนไปเป็นครอบครัวขยายที่ประกอบด้วย
ครอบครัวเดี่ยวหลายครอบครัวเข้าด้วยกัน บางเผ่าเริ่มอยู่เป็นหลักแหล่งด้วยการจับจองที่ดินและ
ตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นมาภายใต้การนำของหัวหน้า ในเผ่าบางกลุ่มมีแนวโน้มว่าจะกลายเป็นครอบครัว
ที่ให้ความสัมพันธ์กับญาติข้างแม่ (สัตว์ออร์ค, ค.ศ. 1938 หน้า 50-55, ค.ศ. 1955 หน้า 108)
เพราะบังคับไม่ต้องโยกย้ายตามกลุ่มไปล่าสัตว์ดังที่ต่าง ๆ เหมือนเช่นในอดีต การที่ต้องอยู่กันเป็น
หลักแหล่งเพื่อเพาะปลูก เช่นนี้ทำให้แม่และญาติ ๆ ข้างแม่มีความสำคัญยิ่งขึ้น เพราะเด็ก ๆ จะ
เติบโตในหมู่บ้าน เวลาส่วนใหญ่จึงอยู่กับแม่ ขณะที่พ่อและผู้ชายที่โตแล้วจะออกไปล่าสัตว์ เมื่อได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จะมีสมาชิกราว ๆ 25 คน การจัดระเบียบทางสังคม เช่นนี้จะพบได้ในหมู่บ้านเผ่าโซโซนิตะวันตก
 บุษเนนและชนพื้นเมืองของประเทศออสเตรเลีย อย่างไรก็ตามขนาดของกลุ่มก็มีการเปลี่ยนแปลง
 ไปตามฤดูกาลและตามช่วงปีที่ผ่านไปด้วยเหมือนกัน

ความยืดหยุ่นในขนาดของกลุ่มสังคมอย่างข้างต้นมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็น
อย่างมาก การย้ายถิ่นของผู้คน ทั้งที่โยกย้ายแบบถาวรและแบบชั่วคราวจากกลุ่มปฐมภูมิซึ่งอาจจะ
ได้แก่ครอบครัวหนึ่งหรือแคมป์ใดแคมป์หนึ่งไปสู่การรวมกลุ่มรูปแบบอื่นนั้นคือหนทางหรือวิธีการที่ผู้คน
ในสังคมแห่งนั้นได้ปรับขนาดของกลุ่มให้เข้ากับแหล่งทรัพยากรที่มี อื้ออานวยให้ในแต่ละฤดูกาล การ
เปลี่ยนแปลงในขนาดของกลุ่มดังกล่าวอาจเป็นผลเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์หรือความขาดแคลน
อาหาร บางครั้งกลุ่มอาจจะเปลี่ยนแปลงเพราะเกิดความผันแปรในลักษณะประชากรระหว่างกลุ่มก็
ได้ กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือเมื่อมีของป่าและสัตว์ในท้องถิ่นให้หาและล่าได้มาก ผู้คนก็สามารถอยู่
รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ แต่ครั้นอาหารตามธรรมชาติเริ่มขาดแคลนในกลุ่มนั้นก็ต้องแยกย้ายกัน
ออกเป็นกลุ่มเล็ก - กลุ่มน้อยไปหากินตามถิ่นต่าง ๆ ที่พอจะมีอาหารให้จนเจ้าสมาชิกในกลุ่มของ
คนได้ ดังจะเห็นได้ในกรณีของพวกล่าสัตว์แถบเกรทเพลนซึ่งเป็นดินแดนกึ่งแห้งแล้งในประเทศสหรัฐ

อเมริกา และคานาดา ผู้ศึกษาพบว่าในฤดูร้อนผู้คนจะเข้ามารวมกันเพื่อล่าควายป่าที่ลงมาถึงหญ้าซึ่งชั้น
อุดมสมบูรณ์ในเขตที่ราบ ครั้นถึงฤดูหนาวมีหิมะตกหญ้าในทุ่งราบไม่อาจเจริญงอกงามได้ฝูงควายต่าง
แยกย้ายไปหากินหญ้าตามดินอื่น ๆ ผู้คนก็ต้องกระจายออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยตามไปล่าควายป่าในแคว
ละดินที่มีควาย (โอลิเวีย ค.ศ. 1962) ลี(ค.ศ. 1968 หน้า 31, ค.ศ. 1969 หน้า 58) ได้พบ
ว่าจำนวนสมาชิกของแคมป์หนึ่ง ๆ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บางทีจากแคมป์ที่มี 23 คนก็เพิ่มเป็น 40 คน
กระนั้นก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าจำนวนสมาชิกกลุ่มจะเปลี่ยนแปลงอยู่ในอัตราส่วนเช่นนั้นเสมอไปด้วยไม่ มี
กฎเกณฑ์ใด ๆ ทางสังคมที่จะกำหนดการเป็นสมาชิกกลุ่มที่ถาวรและแคมป์เองก็ไม่ได้เกิดจากการรวม
กลุ่มที่คู่บ่าวสาวได้เลือกดินที่อยู่ข้างฝ่ายชายภายหลังการแต่งงาน เมื่อแต่งงานแล้วสามีจะไปอยู่ท่ามา
หากินกับฝ่ายภรรยา การเลือกดินที่อยู่เช่นนั้นนอกจากจะได้ล่าสัตว์ทำอาหารมาแบ่งพ่อตาแม่ยายแล้วยัง
เป็นการเปิดโอกาสให้ญาติ ๆ ของภรรยาได้รู้จักกับเขยใหม่ดียิ่งขึ้น ระยะเวลาที่อยู่กับครอบครัวของ
พ่อตาแม่ยายนั้นไม่แน่นอน บางทีอยู่กับเขาจนมีลูกถึง 3 คน ซึ่งรวมแล้วเวลาที่จะประมาณ 10 ปีหรือ
มากกว่านั้น เช่นนี้จึงเห็นได้ว่าผู้ชายเกือบครึ่งจะอยู่กับข้างฝ่ายภรรยา (มาร์แชล ค.ศ. 1960)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เป็นญาติพี่น้องกันใครในดินนั้นจะได้รับความช่วยเหลือและความปลอดภัย จะหาของป่า - ล่าสัตว์ใน
เขตนั้นก็สมารถทำได้โดยไม่ยากนักเพียงแต่อ้างสิทธิ์ความเป็นญาติกับเขาเท่านั้นก็จะทำมาหากินได้
โดยสะดวก ธรรมเนียมการใช้ชื่อร่วมกันเช่นนี้จึงช่วยให้การเคลื่อนย้ายถิ่นเป็นไปโดยง่ายยิ่งขึ้น

ในสังคมที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์นั้นการแยกออกไปตั้งกลุ่มใหม่หรือการรวม
กลุ่มต่าง ๆ เข้าเป็นแคมป์นอกจากจะช่วยแก้ปัญหาการยังชีพดังกล่าวข้างต้นแล้วยังช่วยลดหรือขจัดปัญหา
ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลอีกด้วย กล่าวคือเมื่อคนอยู่ร่วมกันมาก ๆ และอาหารป่า
รอบ ๆ นั้นเริ่มน้อยลงผู้คนก็ต้องแย่งกันหาของป่า - ล่าสัตว์ ความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันหรือความไม่ลง
รอยกันย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เรื่องราวของชนเผ่าปิกมีที่กล่าวไว้ข้างล่างนี้จะช่วยให้เราทำความเข้าใจการแก้
ปัญหาความขัดแย้งในสังคมดังกล่าว ขนาดของกลุ่มชนเผ่าปิกมีในท้องที่แห่งหนึ่งขึ้นอยู่กับ
เทคนิคการล่าสัตว์ 2 อย่างคือ การล่าสัตว์โดยใช้ตาข่ายดักเป็นรูปครึ่งวงกลมแล้วดักสัตว์ป่าเข้าไป
ในตาข่ายนั้น ทั้งนี้จะใช้แรงงานอย่างน้อย 7 ครอบครัวเพื่อช่วยกันดักสัตว์ด้วยวิธีดังกล่าว ถ้ามีคน

มากกว่านี้ก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการล่าสัตว์เพราะผู้คนหมู่มากก็คขวางกันและควบคุมกันได้ยาก (เทอร์นบูล ค.ศ. 1965 หน้า 298) ในทางตรงกันข้ามระหว่างพวกที่ล่าสัตว์โดยใช้ธนูจะมีสมาชิกกลุ่มไม่มากนัก เพราะการล่าสัตว์ด้วยวิธีนี้ไม่ต้องใช้ความร่วมมือจากคนหมู่มาก ลำพังคนคนเดียวหรือกลุ่มคนเพียง 3-4 คนก็ออกล่าสัตว์ได้ ไม่มีเหตุผลทางนิเวศวิทยาที่จะอธิบายถึงการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้ที่ล่าสัตว์ด้วยวิธีทั้ง 2 กระนั้นผู้ที่ล่าสัตว์ทั้ง 2 กรณีก็ได้อาหารที่จำเป็นต่อพวกเขาจากสภาพแวดล้อมที่นั้น (เทอร์นบูล ค.ศ. 1968 หน้า 134) ในปีหนึ่ง ๆ จะมีน้ำผึ้งป่าให้หาเก็บได้ 2 เดือน คนกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ที่หาน้ำผึ้งได้ด้วยกันทั้งนั้น ในช่วงที่ม้น้ำผึ้งนั้นพวกที่ล่าสัตว์ด้วยตาข่ายจะแยกตัวกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ขณะที่พวกล่าสัตว์ด้วยธนูจะรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ และถือโอกาสนี้สำราญกับการที่ได้สังสรรค์สัมพันธ์กัน จากตัวอย่างผู้คน 2 กลุ่มนี้เราจะเห็นได้ว่าพวกเขาปรับการจัดระเบียบทางสังคมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกันและเข้าใจสถานการณ์แตกต่างกันออกไป กล่าวคือพวกล่าสัตว์ด้วยธนูเห็นว่าฤดูที่ม้น้ำผึ้งเป็นเวลาที่ขาดแคลนซึ่งต้องการความร่วมมืออย่างมากเพื่อช่วยกันล่าสัตว์แต่พวกที่คัดสัตว์ด้วยตาข่ายกลับเห็นว่าฤดูนั้นเป็นช่วงเวลาอุดมสมบูรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ผู้รับข้างท่านเสนอไว้ว่าความจำเป็นทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญอีกทางหนึ่ง ผลักดันให้ผู้ยังชีพด้วยการล่าสัตว์คือ การรวมกันเพื่อประจักษ์แก่การล่าสัตว์ ๆ (เทอร์นบูล ค.ศ. 1968 หน้า 134) พวกมนุษย์แวมพีเข้ามาอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ตามม่อนน้ำ เมื่อฤดูแล้งใกล้เข้ามา นอกจากต้องการน้ำอุปโภคบริโภคแล้วพวกเขายังมีความปรารถนาที่จะได้พบปะสังสรรค์กัน ในยามที่ผู้คนหมู่มากเข้ามารวมกันเช่นนี้นับว่าเป็นโอกาสพิเศษที่จะได้เล่น ร้องรำ ทำเพลง ใครที่ป่วยไข้ก็จะได้รับการเยียวยารักษา ผู้ที่เฒ่าชราของก็จะนำออกมาแลกเปลี่ยนกัน คนที่ชอบพอกันก็จะจัดการแต่งงานกันไป ใครที่อายุเข้าสู่วัยอันสมควรที่จะเปลี่ยนสภาพจากเด็กไปเป็นผู้ใหญ่ก็จะจัดพิธีแรกรับหรือปฐมภิเทศให้ ขณะเดียวกันความขัดแย้งก็ย่อมจะเกิดขึ้นบ้างเป็นธรรมดา เมื่อคนหมู่มากร่วมกันนาน ๆ ลี (ค.ศ. 1972) พบว่าในแคว้นที่มีผู้คนเกินกว่า 40 คนขึ้นไปมีคดีฆ่ากันตาย 15 - 18 ราย เมื่อมีความรุนแรงเช่นนี้เกิดขึ้นก็มีผลทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ต้องสลายตัวแยกออกไปอยู่เป็นกลุ่มเล็ก - กลุ่มน้อยอีกวาระหนึ่ง จากตัวอย่างข้างต้นจึงพอกกล่าวได้ว่า นอกจากการขาดแคลนอาหารแล้วความขัดแย้งและความรุนแรงก็เป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มแตกแยกออกเป็นส่วนย่อย ๆ ได้ การแตกแยกเช่นนี้จึงมีหน้าที่สำคัญจะทำให้เกิดการกระจายของประชากรออกไปอยู่ทำมาหากินตามดินต่าง ๆ แทนที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มกระจุกอย่างแน่นแค้นเพราะขาดอาหาร และมีความขัดแย้งภายใน

จากลักษณะของสังคมที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าถ้าการเข้าร่วมกลุ่มเป็นสิ่งที่ผู้คนที่ต้องการและการแยกตัวเป็นกลุ่มเล็ก - กลุ่มน้อยเป็นหนทางที่ง่ายที่สุดที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดทางสังคมเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าการเคลื่อนย้ายทั้งแยกและรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่จำเป็นประการหนึ่งต่อการอยู่รอดในสังคมที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ อินเตียนเผ่าซารีในประเทศคานาดาต่างประสบกับความตึงเครียดทางสภาพแวดล้อมระหว่างการดักจับสัตว์ในฤดูหนาวอันเป็นช่วงเวลาที่พักเขาแยกตัวอยู่เป็นครอบครัวเล็ก ๆ เช่นนี้ทำให้เกิดความตึงเครียดภายในกลุ่มเล็ก ๆ เหล่านั้น แต่ครั้นเมื่อผู้คนจากกลุ่มย่อย ๆ ดังกล่าวเข้าร่วมกัน ณ ที่ซึ่งใช้เป็นที่พักการค้าขายและได้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันอีกทั้งได้มีการกู่หนี้ยืมสินกันแล้วปัญหาการขาดแคลนอาหารข้างต้นก็ทุเลาลงแม้ว่าจะมีอันตรายจากการคัมสุราจัด เพื่อการสังสรรค์และมีการต่อสู้ทำร้ายร่างกายกันบ้างก็ตาม จึงอาจกล่าวสรุปในขั้นนี้ได้ว่า การเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานรวมกันระยะเวลาหนึ่งแล้วก็แยกย้ายเข้าไปอยู่ตามป่าอีกไป ๆ มา ๆ เช่นนี้เป็นเสมือนกลไกหรือหนทางที่จะช่วยลดความตึงเครียดและขจัดปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่มได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

คำถามที่เกี่ยวกับว่ากลุ่มชนที่ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์มีการกำหนดเขตแดน

ทำมาหากินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพวกเขาหรือไม่นั้นยังเป็นเรื่องที่โต้แย้งกันอยู่ในหมู่นักมานุษยวิทยาสตีวอร์ต (ค.ศ. 1938) ได้ระบุไว้ว่าชนเผ่าพวกพวยคิมมิตินที่อยู่ที่แน่นอนในหุบเขา ขนเผ่านี้ตั้งแคมป์และหาอาหารในเขตแดนที่เคยอยู่มา แต่กระนั้น สตีวอร์ต ก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าชนกลุ่มดังกล่าวย้ายถิ่นอย่างเสรีเข้าไปหาเก็บถั่วในเขตแดนของเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังช่วยกันออกล่าเนื้อกวางและหลบหนีความแห้งแล้งไปด้วยกัน หากไม่ทำเช่นนั้นแล้วก็จะพากันอดตาย ความยืดหยุ่นของการตั้งที่พักของชนเผ่าบุชแมนก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการไม่กำหนดสิทธิ์ความเป็นเจ้าของในที่ดินให้แน่ชัดกระนั้นก็มีรายงานเกี่ยวกับบุชแมนซึ่งอยู่ในตอนกลางประเทศโบทสวานาบอกว่าชนพวกนี้อยู่เป็นกลุ่ม กลุ่มหนึ่ง ๆ มีสมาชิก 21 ถึง 85 คน พวกเขามีสิทธิ์หาประโยชน์จากแหล่งอาหารซึ่งมีอาณาเขตคลุมพื้นที่ 200 ถึง 400 ตารางไมล์ ในพื้นที่นั้นประกอบด้วยผลไม้ แดง พืชกินเมล็ด พืชกินใบและถั่ว คนพวกนี้จะเคลื่อนย้ายไปตั้งชุมชนเพื่อตั้งแคมป์ตามที่ต่าง ๆ ประมาณ 8-10 แห่ง ระหว่างเดือนธันวาคมถึงเดือนกรกฎาคม ส่วนอีก 4 เดือนที่เหลือก็จะแยกย้ายกันเป็นกลุ่มครอบครัวเดี่ยวหรือ

ครอบครัวขยายขนาดเล็กอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในทัศนะของชาวบรูซแมนแล้วจะถือว่าดินแดนที่อยู่และแหล่งทรัพยากรเป็นสมบัติของเทพเจ้า มนุษย์ในกลุ่มเป็นเสมือนผู้ถือสิทธิ์ร่วมกันในสมบัติเหล่านั้น (ซิลเวอร์โบเออร์, ค.ศ. 1972)

ด้วยความจำเป็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นที่จะปรับขนาดของกลุ่มให้เข้ากับแหล่งอาหารเพื่อลดความหนาแน่นของประชากรและเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการแยกตัวออกไปอยู่อย่างอิสระเป็นกลุ่มเล็ก - กลุ่มน้อยเหตุผลเหล่านี้มีส่วนที่ทำให้ผู้ยังชีพด้วยการหาของป่า - ล่าสัตว์ไม่อาจจะจำกัดอาณาเขตที่ตนมีกรรมสิทธิ์ได้อย่างเคร่งครัด แต่ในหลายกรณี เช่น ตัวอย่างของชนพื้นเมืองชาวออสเตรเลีย ซึ่งผู้ศึกษาพบว่าการติดต่ออย่างปกติของกลุ่มท้องถิ่นกับพื้นที่บริเวณใดเป็นการเฉพาะนั้นเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ปีเตอร์สัน (ค.ศ. 1975) ได้กล่าวไว้ว่าในชนบางเผ่าเมื่อจะเข้าไปยังดินแดนของกันและกันผู้ที่จะเข้าไปหาประโยชน์ในดินแดนของอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องแสดงสัญลักษณ์บางอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที่ยอมรับของเจ้าของดินก่อนจึงจะเข้าไปในเขตแดนนั้นได้ ตัวอย่างเช่นถ้าผู้เป็นแขกก่อไฟขึ้นเพื่อบอกแก่เจ้าของดินก่อนและถ้าเจ้าของดินต้อนรับก็จะก่อไฟขึ้นเป็นการตอบรับ ผู้มาเยือนก็สามารถผ่านเข้าไปในดินแดนได้ แต่ถ้าไม่มีสัญญาณไฟตอบรับก็ให้เป็นที่รู้กันว่าเจ้าของดินนั้นอนุญาตให้คนผู้หนึ่งเข้าไปในดินแดนของตนได้ กลุ่มของชนพื้นเมืองชาวออสเตรเลียได้ยอมรับสัญญาณไฟขึ้นเป็นเสมือนเครื่องหมายบอกความเป็นเจ้าของในดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ อาจจะมีการจัดพิธีกรรมเพื่อให้ตระหนักถึงความสัมพันธ์พิเศษด้วยเช่นกัน

การแบ่งอาณาเขตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ลักษณะที่แสดงออกถึงการแบ่งอาณาเขตอาจจะเปลี่ยนไปตามแหล่งอาหารหรือระดับการแข่งขันของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่จะหาอาหารในดินนั้น ในบริเวณระหว่างอ่าวซิดนีย์และทะเลสาบสตูเพเรียซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น (1 ถึง 25 คนต่อพื้นที่ 40 ตารางไมล์) แถบนี้มีสัตว์ให้น้ำน้อยและชนสัตว์ก็หาได้ยาก ด้วยเหตุนี้พอถึงฤดูหนาวผู้คนแถบนั้นก็แยกกันอยู่เป็นกลุ่มครอบครัวขยาย พวกเขาจะกระจายกันอยู่ไกลกันที่สุดเท่าที่จะทำเพื่อว่าจะได้หาอาหารเลี้ยงกันได้เพียงพอ ในพื้นที่แถบนี้จะมีการระบุไว้แน่ชัดถึงเขตแดนที่ครอบครัวมีสิทธิ์ล่าสัตว์ในพื้นที่นั้น ผู้บุกรุกเข้ามาจะถูกลงโทษ ชนเผ่าโอจิวามีประชากรน้อย (1 คนต่อพื้นที่ 85 ตารางไมล์) มีสัตว์ป่าตัวใหญ่ ๆ เช่นกวางให้ล่าจึงสามารถตั้งแคมป์ขนาด 25 - 30 คนได้ในฤดูหนาว พวกเขาอพยพไปตามดินแดนอันกว้างใหญ่ที่ไม่มีการจำกัดอาณาเขตอันแน่นอน บิสซอพ (ค.ศ. 1972) ได้แสดง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ให้เห็นว่าในเวลาต่อมาเมื่อสัตว์ป่าเหล่านั้นเริ่มลดจำนวนลงและชนสัตว์ซึ่งชาวโอบิวาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มหาได้ยากยิ่งขึ้นอันเนื่องผ่านนี้ก็เลยต้องหันไปล่าจับกระต่ายมาทำเป็นอาหาร แต่กระต่ายก็มีให้จับได้ในบางท้องที่เท่านั้นในฤดูหนาวถ้าชนเหล่านี้อพยพกันไปตามที่ต่าง ๆ เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ย่อมไม่อาจหาเนื้อกระต่ายมาบริโภคกันได้เพียงพอจึงต้องแยกย้ายกันออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แล้วนำเอาสิ่งที่พอหาจากป่าได้ไปแลกกับของกินจากคนเผ่าอื่น ภายในสภาวะนี้ย่อมจะต้องมีการระบุเขตแดนที่หาของป่า - ล่าสัตว์ของคนไว้อย่างชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นลวงล่าเข้ามาหาอาหารในถิ่นของตน ในแถบทะเลสาบออนตาริโอเมื่อฝูงกวางเริ่มกลับมีเพิ่มมากขึ้นราว ๆ ปี ค.ศ. 1900 แล้วความหวงแหนที่เคยมีมาก่อนก็ค่อยคลายลง กล่าวคือคนในถิ่นยอมให้ผู้ซึ่งมาจากเขตอื่นเข้าไปล่ากวางในดินแดนของตนได้บ้าง (บิสซอพ ค.ศ. 1970) จากตัวอย่างเหล่านี้จึงพอเห็นได้ว่าขนาดของกลุ่มผู้ล่าสัตว์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับสัตว์จำนวนมากที่มีอยู่เพราะหากมีสัตว์ให้ล่ามากผู้คนก็อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ล่าจับสัตว์เหล่านั้นกินเป็นอาหาร ในทางตรงกันข้ามขนาดของกลุ่มผู้ล่าสัตว์ก็จะมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความหนาแน่นของประชากรด้วย เมื่อมีผู้คนในกลุ่มมากขึ้นก็ย่อมจะมีปัญหาความขัดแย้ง ความหนาแน่นของ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อาหารได้จากการค้าขายแลกเปลี่ยนก็มีผลช่วยให้มีประชากรเพิ่มขึ้นแทนที่จะอดตาย บังคับต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดก็ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความหนาแน่นประชากร สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ที่มีเทคนิคในการล่าสัตว์ การพึ่งอาหารที่ได้มาจากการค้าขายและขนาดของกลุ่ม การเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ไปบ่อย ๆ และการกำหนดเขตแดนดังกล่าวข้างต้นเหล่านี้ช่วยให้เราเห็นได้ว่าเราจะสามารถนำเอาความคิดทางนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวได้อย่างไร